

Autora, ale i wpływ tradycji „łódzkiej szkoły historycznej” badań nad dziejami Polski wieków XVI–XVIII¹.

ANDRZEJ STROYNOWSKI

AJD CZĘSTOCHOWA

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.11.01.12>

Gail Kligman, *Polityka obłudy. Kontrola rozrodczości w Rumunii pod rządami Ceaușescu*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2010, ss. 428 + tabl.

W ostatnim czasie ukazała się na polskim rynku wydawniczym interesująca pozycja autorstwa amerykańskiej politolożki, specjalistki od dziejów najnowszych Rumunii, Gail Kligman, poświęcona polityce demograficznej prowadzonej w Rumunii w okresie rządów Nicolae Ceaușescu. Tytuł tej monografii brzmi *Polityka obłudy*, a wydana ona została przez wydawnictwo Universitas w Krakowie w 2010 r. Praca liczy 428 stron. Monografia ma właściwie charakter interdyscyplinarny o charakterze historycznym, socjologicznym i demograficznym. Problematyka, której dotyczy to opracowanie, nie jest w Polsce jeszcze dość poznana. Książka składa się z ośmiu rozdziałów, które poprzedza wstęp. Praca zawiera kilka tabel i rycin oraz fotografie zrobione w Rumuni i ukazujące m.in. sytuację w rumuńskich domach dziecka tuż po rewolucji, która zakończyła panowanie jednego z najokrutniejszych komunistycznych dyktatorów. Książka jest właściwie próbą analizy działania wspomnianego reżimu komunistycznego pod kątem prowadzonej przez niego polityki prokreacyjnej.

Bazę źródłową monografii stanowią rozporządzenia wydawane przez jeden z organów władzy komunistycznej Rumunii – chodzi

¹ Widać tu wpływ dorobku twórców tej szkoły: B. Baranowski, *Ludzie gościńca w XVII–XVIII w.*, Łódź 1986; idem, *O hultajach, wiedźmach i wszetecznicach. Szkice z obyczajów XVII i XVIII wieku*, Łódź 1988; idem, *Organizacja i skład społeczny wojska polskiego w połowie XVII w.*, Warszawa 1957; Z. Kuchowicz, *Miłość staropolska. Wzory – uczuciowość – obyczaje erotyczne XVI–XVIII wieku*, Łódź 1982; idem, *Z badań nad stanem biologicznym społeczeństwa polskiego od schyłku XVI do końca XVIII wieku*, Łódź 1972; W. Szczygielski, *Cele lewicy polskiej u schyłku XVIII wieku*, Łódź 1975; idem, *Gospodarka stawowa na ziemiach południowo-zachodniej Rzeczypospolitej w XVI–XVIII w. Studium z dziejów postępu w dawnym gospodarstwie wiejskim*, Łódź 1965; idem, *Referendum trześciomajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku*, Łódź 1994.

tutaj o Radę Państwa, a także wydawnictwa statystyczne, źródła o charakterze pamiętnikarskim oraz prasa. Autorka oparła się także na bogatej literaturze przedmiotu, zarówno tej powstałej w samej Rumunii, jak i pochodzącej przede wszystkim z kręgu anglosaskiego.

W pracy wykorzystane zostały także wspomnienia kobiet, które zdecydowały się na nielegalne przerywanie ciąży oraz cytaty z wypowiedzi przedstawicieli służby zdrowia, ukazujące ich postawy wobec kwestii przerywania ciąży przez te kobiety.

Książka odsłania jedno z oblicz dyktatorskiego reżimu komunistycznego, chodzi mianowicie o kontrolę urodzeń i nakłanianie rumuńskich kobiet do rodzenia dużej liczby dzieci. Polityka demograficzna, zwana przez Autorkę „demografią polityczną”, w Rumunii w czasie funkcjonowania reżimu Ceașescu stała się narzędziem służącym do budowy rumuńskiej odmiany ustroju socjalistycznego, a jednocześnie pozwalała państwu sprawować nadzór nad społeczeństwem.

Pierwszy rozdział poświęcony jest rządowi Ceașescu w Rumunii pod kątem przeobrażeń społeczno-politycznych wówczas zachodzących i realizacji ideologii dyktatora oraz miejsca, jakie zajmowała w niej rodzina. Rozdział drugi dotyczy prawodawstwa z zakresu reprodukcji ludności obowiązującego w tym zakresie. Trzeci rozdział omawia politykę demograficzną wobec kobiet, dzieci i rodziny jaką wówczas prowadzono, przez same władze określaną mianem prorodzinnej i zapewniającej „ochronę” wszystkich członków rodziny. Kolejny rozdział odnosi się do instytucjonalizacji polityki demograficznej i represji, jakim poddane były osoby nie chcące przystosować się do tej polityki. Piąty rozdział z kolei przedstawia propagandę stosowaną w Rumuni na rzecz zwiększenia przyrostu naturalnego ludności. W następnym rozdziale przedstawiono konsekwencje, jakie wywarła ta polityka na zwykłych obywateli i życie codzienne w Rumunii. W rozdziale siódmym ukazano następstwa polityki stymulującej zwiększenie rozrodczości w kontekście liczby aborcji czy umieralności matek i dzieci oraz konsekwencje medyczne. Ostatni, ósmy rozdział stanowi podsumowanie i zawiera ostateczne krytyczne wnioski Autorki dotyczące reżimu Ceașescu i ingerencji państwa w życie rodzinne obywateli socjalistycznej Rumunii. Wydaje się, że konstrukcja pracy jest właściwa, niewątpliwie przydałoby się jeszcze należyte zakończenie, w którym znaleźć się powinny główne tezy, które autorka jedynie zasygnalizowała w poszczególnych rozdziałach.

Gail Kligman wykazała się dużą znajomością ideologii komunistycznej, specyfiki systemu komunistycznego, funkcjonowania całego aparatu partyjnego i roli propagandy w tym systemie polityczno-gospodarczym. Podkreślić należy, że Autorka dość dobrze przedstawiła uwarunkowania społeczne i polityczne, jakie zachodziły w komunistycznej Rumunii rządzonej przez Nicolae Ceaușescu oraz cele o charakterze demograficznym, jakie dyktator stawiał przed swym narodem. Ukazany został także cały arsenał środków, jakie aparat partyjny i służby specjalne stosowały wobec społeczeństwa rumuńskiego, poddanego swoistemu eksperymentowi oraz rola propagandy w rozpowszechnianiu oficjalnej ideologii w zakresie polityki demograficznej o obliczu pronatalistycznym. Autorka, wykorzystując wspomniane wyżej relacje kobiet – liczba przytoczonych wspomnień jest bardzo bogata i obejmuje łącznie kilkanaście stron publikacji – które zdecydowały się przerwać ciążę, w sposób bardzo sugestywny przedstawiała dylematy moralne i niezwykle ciężką sytuację osób, które nie chciały lub nie mogły podporządkować się dyrektywom władz.

Liczba tabel statystycznych i wykresów przedstawionych w pracy nie jest zbyt duża – jest to zapewne wynikiem ograniczonego zasobu źródeł demograficznych i statystycznych zgromadzonych przez Autorkę, niemniej jednak te zaprezentowane są nader cenne, gdyż w opisie tabelarycznym lub za pomocą prezentacji graficznej przedstawiają różne zjawiska demograficzne czy społeczne, jak choćby odsetek aborcji według jej przyczyn w latach 1979–1988, umieralność kobiet-matek w latach 1965–1991 czy liczbę aborcji w grupach wiekowych w latach 1967–1989. Faktografia nie jest w sumie zbyt duża, co jednak w tego rodzaju pracach o charakterze analitycznym nie jest zasadniczą wadą.

Nieco uwagi G. Kligman poświęciła na przedstawienie konsekwencji polityki demograficznej z okresu dyktatury komunistycznej dla demokratycznej Rumunii głównie w kontekście adopcji porzuconych dzieci, co bardzo często przybierało formy handlu nimi. W pracy zostały uwypuklone wszelkie negatywne konsekwencje realizowanego przez komunistyczne państwo rumuńskie pod rządami Ceaușescu programu intensywnej reprodukcji ludności.

Wydaje się jednak, iż przedstawiając pewne tezy, Autorka mogłaby je bardziej udokumentować. W rozdziale dotyczącym budowania socjalizmu w Rumunii wielokrotnie krytycznie ocenia sposób sprawowania władzy przez Ceaușescu i partię komunistyczną, relacje władzy ze społeczeństwem, warunki życia przeciętnych lu-

dzi, brakuje tu jednak wypowiedzi samych obywateli tego kraju żyjących w owym czasie i mogących ocenić ten okres w historii Rumunii z punktu widzenia własnych przeżyć i doświadczeń. Z kolei na stronie 154 jest np. mowa o tym, iż prokreacyjna polityka Ceaușescu początkowo spotykała się z cichą aprobatą Zachodu. Przydałoby się w tym miejscu przedstawić wypowiedzi zachodnich polityków, przedstawicieli nauki czy publicystów w tych kwestiach, ich refleksje i ocenę powstałej sytuacji.

Książkę tę należy, pomimo pewnych niedociągnięć, ocenić jako dość trafną analizę sytuacji jaka zaistniała w Rumunii w kontekście polityki pronatalistycznej realizowanej przez władze tego kraju w okresie rządów dyktatury Nicolae Ceaușescu i konsekwencji tej polityki po obaleniu reżimu „Słońca Karpat”.

ARKADIUSZ RZEPKOWSKI
UNIwersytet Łódzki